

Historien om lensevirksomheten nedenfor Vammafossen

Av Mary Præsthus

Historisk kan man gå tilbake til lensevirksomheten nedenfor Vammafossen fra 1838. Jeg har funnet frem til at Lindhol lense ble utbedret fra 1838 og fremover. Hvor lenge den hadde ligget ved Lindhol, sier ikke historien noe om, men i 1851 ble lensa flyttet fra Lindhol til Buskilsrud. Eierne av Lindhol sikret seg likevel avgift av tømmeret som passerte i Glomma forbi gårdens eiendom. Men en hjelpelense ved Furuholmen ble bygget ferdig i 1859.

I 1879 forela R.C. Furuholmen et forslag om å nedlegge Buskilsrud og Nes lenser og gjøre all sorteringen ved Furuholmen.

Våren 1895 var den nye hovedlensa ferdigbygget. Det arbeidet ca. 150 mann og lensa etter at den ble utvidet.

Den gang reiste folk fra bygdene her oppe og jobba i lensa der ute. De losjerte seg inn på steder rundt om i Tune og Varteig. På Hovden i Tune har min mor fortalt at der losjerte han Sofus Sletta og han Thorvald Lislrud seg inn år etter år. Slik traff han Thorvald sin Augusta, men han Sofus ble ungkar til sin dødsdag.

Jeg er ikke helt sikker på når lensa ble flyttet opp til Nes igjen, men det må ha vært rundt 1910. Jeg har i hvert fall sett et bilde som er tatt i 1918, der min far er med.

I 1918 var det 12 timers arbeidsdag i lensa. Timebetalingen var 25 øre pr.

time. Det vil si tre kroner dagen. Etter at lensefolka ble øvet, kunne de komme med i akkorden, og kunne da komme opp i en daglønn på fire kroner. Arbeidsdagen var fra kl. 06 til kl. 18.

Lensa var i den tiden tredelt, og det arbeidet ca. 300 mann der. Lønna var regnet for å være svært bra til den tida å være. Spisebrakkene var bygd på tømmerbrygger eller flåter. Den største tok 100 mann, og de kalte den for Hotell Viktoria. Den minste ble kalt Glømmens Hotell og hadde plass til 30 mann. Fløtærhytta lå på nedsiden av maskinene og litt nærmere land. De som hadde lang vei hjem, kunne overnatte der. Det var også småhytter. Kaffekjerringene gikk fra hytte til hytte og kokte kaffe.

Det å være lensekræbbe var attraktivt. For en mengde smågårder i Varteig, Os, Eidsberg og Skiptvet var lensearbeid en viktig inntektskilde som ofte gikk i arv fra far til sønn.

Som dere forstår, har befolkningen på begge sider av elva hatt lensa som arbeidsplass gjennom mange år. De som hadde for lang vei hjem, bodde i brakkene, som lå på begge sider av elva her. Skjørshammer brygge ligger på de gamle tuftene etter brakka på denne sida. På den andre sida lå det en brakke akkurat maken.

Et bilde jeg ser for meg er at de henta melk på Lislrud om kvelden. Melkehentinga gikk på omgang. De bar fire spann i hver hånd, en liter i hvert spann.

Det var mange varianter av spann. Fra gule sukkertøyspann fra Korterud sukkertøyfabrikk til rusta lirer. Ja, livet var enkelt å leva, for ellers hadde det ikke gått.

Ellers kan jeg forsikre dere om at folk levde stort sett i fordragelighet med hverandre. Om det var knapt med penger og kanskje i det minste laget med mat, så hadde folk i hvert fall tid for hverandre.

Lensa her ved Nes ble flyttet til Glennetangen i 1937. Det ble stille og

rart da lensa ble flytta. Det ble liksom helt utdødd. Lensebåtene ble borte, og langs strendene, hvor det før lå robåter over alt, ble båtene også borte.

Men enda fløt det tømmer på Glommas rygg her nede for å bli tatt hånd om ved Glennetangen. Da lensa opphørte for godt også ved Glennetangen, var en epoke for vår del av Glomma slutt. Biler og veier hadde tatt over. Vår stolte Glomma var blitt til overs.

Lensefakta

Lindhol lense

er sannsynligvis den første samle- og sorteringslensa i nedre Glomma. Lindhol gård eide og drev den og tok toll for hver tylft. Den er i matrikelprotokollen for 1723 nevnt som «blant Lindhols herligheter en elvelense som brukes av Fredrikstad borgeres tømmerdrift». Christian 4. innførte merking av tømmer i 1647. Sarpsborg hadde privilegium på sagbruksdrift. Fredrikstad fikk i 1572 og 1627 enerett til all handel i tre mils omkrets, også med trelast, og i 1674 rett til felles tømmerkjøp med Kristiania i Odal, Solør og Østerdalen. Lindhol lense ble nedlagt som sorteringslense 1852 og flyttet litt nedover elva.

Nes og Buskilsrud lenser

ble anlagt 1852, og nye låkemeter ble innført. Sorteringslensene ble nedlagt i 1894, men en del av anlegget beholdt som attholdslense.

Furuholmen lense

ble anlagt 1859 for å avlaste Nes og Buskilsrud. Soppemaskinen oppfun-

net, senere forbedret, av bestyrer Furuholmen, og Arnt Svartedal oppfant mosemaskinen. Hovedlense fra 1895 til 1906.

Nes lense

ble anlagt i 1908, med to mosemaskiner. Tømmertunnelen gjennom Eidet var anlagt, og Nes skulle forsyne Fredrikstad med sagtømmer. Inntil 1854 hadde Sarpsborg hatt privilegium på sagbruksdrift, men senere kunne sager anlegges også i Fredrikstad. Derfor Eidet-tunnelen. Furuholmen lå lengre nede i elveløpet og sendte alt til Sarpsborg. Grunnet kraftutbygging og regulering ved Solbergfoss, Kykkelsrud og Vamma ble fløtingsforholda verre, i 1936 ble Nes lense besluttet nedlagt, og i 1938 ble lensa flyttet til Glennetangen-Finnskott.

Glennetangen lense

ble anlagt 1938 og nedlagt 1985. Den hadde fem mosemaskiner, derav to små som forsynte Borregaard for celluloseproduksjon.